

نقد و بررسی دیدگاه قاضی عبدالجبار پیرامون آیه مباهله از دیدگاه مفسرین اهل سنت

محمدهادی مفتاح^۱ سجاد رضا پور^۲

^۱دانشیار الهیات دانشگاه قم mhmofateh@yahoo.com

^۲دانشجوی کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآن-دانشگاه قم ali.r1743@chmail.ir

چکیده

از آنجا که آیه مباهله در بحث امامت از اهمیت ویژه ای برخوردار است لذا تفسیر آن همواره مورد توجه مفسرین فریقین بوده . در محث امامت از این آیه بهره ی فراوانی گرفته می شود . چرا که طبق نظر شیعیان و غالب اهل سنت مراد از انفسنا در این آیه علی بن ابی طالب ع میباشد . و بسیاری این را دال بر افضلیت وی برای امامت گرفته اند. در این میان از بین مفسرین متقدم اهل سنت فقط قاضی عبدالجبار معتزلی ست که بعد از بحث در مورد اینکه اگر مراد از انفسنا علی باشد به معنای افضلیت بر امامت است یا خیر ، مدعی می شود که اصلا علی ع در آن روز در واقعه مباهله حضور نداشته . لذا در این نگارش با بررسی تعدادی از تفاسیر متقدم و متاخر اهل سنت به این ادعا پاسخ داده شده است ، وثابت می گردد که ادعای قاضی عبدالجبار در این رابطه بی اساس می باشد.

واژگان کلیدی: علی بن ابی طالب ع ، قاضی عبدالجبار ، مباهله ، مفسرین اهل سنت ، متقدمین ، متاخرین

طرح مساله (مقدمه)

از روزی که نبی مکرم اسلام (ص) ندای توحیدی ه لا اله الا الله را سر دادند ، همواره با مشکلات و اتفاقات گوناگونی رو به رو شدند به گواهی تاریخ یکی از این اتفاقات جریان مباهله است . اتفاقی که هر چند به یک شکل تقابل خارجی به حساب می آمد اما این حادثه به گونه ای رقم خورد که مدتی بعد در بین خود مسلمانان اشخاصی مثل قاضی عبدالجبار معتزلی سعی کردند قسمتهایی از این واقعه ی تاریخی را انکار کنند. این مقاله در صدد است که پس از یک توضیح اجمالی در مورد واقعه روز مباهله ، دیدگاه قاضی عبدالجبار پیرامون جریان مباهله را طرح نموده و سپس فقط با دیدگاه مفسرین اهل سنت در مقام پاسخگویی به ادعای وی بپردازد . هر چند که می توان در این باره از تفاسیر شیعی و نیز از کتب تاریخی و حدیثی فریقین هم بهره برد اما برای اینکه اطاله کلام داده نشود و احساس می شود که اگر از مفسران اهل سنت برای پاسخگویی به ادعای قاضی عبدالجبار استفاده شود، برای طالب حقیقت کافی است ، لذا به منابع تفسیری اهل سنت بسنده نموده و از دیگر منابع استفاده

نمی شود. اکنون سوال اصلی این است که دیدگاه قاضی عبدالجبار پیرامون آیه مباهله چیست؟ و دیدگاه مفسرین اهل سنت در این باره چگونه است؟

بیان مسئله

جریان مباهله از اتفاقات مهم صدر اسلام است، که بین پیامبر اکرم ص و مسیحیان نجران اتفاق افتاد. آیه ۶۱ سوره مبارکه ال عمران (فَمَنْ حَاكَمَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكٰذِبِينَ) به همین مطلب اشاره دارد. که طبق نظر غالب مفسران اهل سنت (که در ادامه اسناد آن ذکر خواهد شد) در اینجا منظور از ابنائنا حسین ع و منظور از نساائنا فاطمه س و منظور از انفسنا علی بن ابی طالب ع است. که البته تاکید ما بر حضور امیرالمومنین ع می باشد و هرگاه مفسران صراحتا مصداق ((انفسنا)) را علی ع اعلام نموده باشند به آن اشاره میکنیم.

دیدگاه قاضی عبدالجبار

قاضی عبدالجبار در تفسیر خود موسوم به ((المغنی فی ابواب توحید والعدل)) که شامل ۲۰ جلد می باشد و البته چند جلد آن در دست رس نیست ، وی ادعا کرده که علی ابن ابی طالب در واقعه روز مباهله حضور نداشته و لذا منظور از انفسنا نمی تواند علی ابن ابی طالب ع باشد.

((و ربما تعلقوا بأیات المباهله و انها لما نزلت جمع علیه السلام علیا و فاطمه و الحسن و الحسين و ان ذلك يدل علی انه الافضل. و ذلك یقتضی انه بالامامه احق و لا بد من ان یکون المراد بقوله: (وانفسنا و انفسهم) و لا یجوز ان نجعله من نفسه الا و یتلوه فی الفضل

نقض الدلیل

وهذا مثل الاول فی انه کلام فی التفضیل ، و نحن نبین ان الامامه قد تكون فیمن لیس بافضل ، و فی شیو منا من ذکر عن اصحاب الاثار ان علیه لم یکن فی المباهله. قال شیخنا ابو هاشم : انما یخص صلی الله علیه من یقرب منه فی النسب و لم یقصد ابانه عن الفضل ، و دل ذلك بانه علیه السلام ادخل فیة الحسن و الحسین مع صغرهما لما اختصا به من قرب النسب . وقوله